सौत्रामणी संप्रदायः

~~४५५४~~

४५५२

यज्ञपद्धतिः

[illegible]

१३०

श्रीः ॥ अभिकामस्य सौत्रामणी । तत्र मातरश्राद्धं । अग्निचितः सोमातिपूतस्य सोमवामिन
श्चश्राद्धाभावः । राज्ञोपरुद्धस्य । अलं पशोश्च भवति । द्वादशपोषा तर्हि तत्रोपस्थापनं । ततः
श्राद्धं । ऐंद्रः पशुः । तत्र समासोपदे विशेषः । व्रतोपायनप्रणीज्यभागपूर्णपात्रविष्णुक्रमप
ह्रोतार्हुतिरूपेतानुमुहूर्त्तानामभावः । उदवसानमत्र । खादिरो यूपः । अंशुः पंचारत्निप्र
न्नतिः । दक्षिणा अन्वाहार्यः । इडापात्र्यनंतरमासादनं । पशुपिंडांते दानं । वपायो द्विरभिघा
रणं । भागावदाननियमः । उपांशु पशुदेवता । पशुपुरोडाशोपप्रणीताः । आज्यभागौ व्रतग्रहणं
पूर्णपात्रं कर्मापवर्गं वेति । अपराग्नीनां पूर्ववत् गृहीतस्याभावः । बर्हिर्होमांते तत्कालमेव वभ्र
त्वावभृथ इति । परिसमाप्य गृहाने त्वाहवनीये योद्धरणं । अभ्यादधामीति प्रत्येकं तिसृणां
समिधामभ्याधानं । पुनर्हुत्यादि । स्वैव रुः । तत्र समद्ध्रोवक्षः उपांशु देवता । दक्षिणा वत्सः ।
अंतः पातस्थाने चर्मणि सुरासोमविक्रयिणः सकाशात् सीसेन विरूढानां व्रीहीणां क्रयणं ।
विरूढानामेव यवानां ऊर्णाभिः । एवस्या सुरासोमविक्रयिण

कव्यास्तेसुरासोमाइति प्रत्येकमामेत्यामंत्रकयणं। क्व्याइति प्रत्यामंत्रणं। दक्षिणेन प्रवेश
ने। किल्वास्यस्तूर्णेने ब्रीह्यादीनां वा गार्हपत्यं प्रत्यक्षीकृत्य ब्रह्मवरणं। तमेव दक्षिणेनोपवेश्य
ने। तमेवोत्तरतः प्रणीताप्रणयने। पात्रासादने शूर्पाग्निहोत्रहवनिस्फ्यकृष्णाजिनोलूखल
मुसलानि दृषदागणं। अर्थवत्यनः पात्रीवा। पवित्रछेदनानि पवित्रे उपसर्जनी पात्रं ब्रीहीत्र्या
माक्रो। उपकल्पनीयानि बालनिकाव रुपात्रद्वयो आवामभांडे कुंभीशूर्पादानादि ग्रहणं। सा
दनोत्तं। अश्विभ्यां सरस्वत्याइंद्राय सुत्राम्णो जुष्टं गृह्णामि इति ग्रहणं। पवित्रकरणादि पात्रप्रो
क्षणांते। प्रोक्षणी निःशेषकरणं। विवेकी नाना बीजधर्म्मवत्। कुक्कुटाहनन वर्जं कंडनं कणां
तं। उपसर्जन्यधिश्रयणं। तंदुलेक्षणं। सपवित्रयोश्चरुपात्रयोः सेचनं। उपसर्जन्यानयनं। ग्रह
णं। चर्वोरधिश्रयणं। पर्यग्निकरणं। चर्वोरालंभनं। पृथगावापनिषेकः। चर्वोरुद्वासनं।
प्रणीताविमोकः। ब्रीह्यादिचूर्णानां तृतीयो भागः। सेसज्याचामयोर्निधानं। अपरैस्तृतीयां
श्रोर्मासारणं वोदनयोः संसर्गः। ति पवर्णनाबलं कुंभ्यामिघर्षणं। तत्रौदनप्रक्षेपः। कुंभ्यां नि

खननं। प्रातर्हुतशेषभक्षणं। रात्रौ स्वयमेवाग्निहोत्रहोमः। हुतशेषस्थापनं। अद्भ्यामपाकरो
मीति हस्तेनैवैकस्या गोरपाकरणं। दुग्धाकुंभाभ्यां निषेकः। शेषस्य धर्मविवपनं। समर्थश्चेद्धु
तशेषभक्षणं। प्रातरग्निहोत्रं हुत्वा हुतशेषस्थापनं। अपराह्णे हुतशेषभक्षणं। रात्रौ स्वय
मेवाग्निहोत्रहोमः। हुतशेषस्थापनं। सरस्वत्या अपाकरोमीति हस्तेनैव द्वयोरपाकरणं। दुग्धा
2 पूर्ववत्परिषेकः। शेषस्य धर्मविपने हुतशेषभक्षणं। प्रातः पुनर्हुतशेषस्थापनं। चतुर्दश्योः समारो
पः। उदवसानं। ऐन्द्रदेवतामुत्तरेण मंथानं। विहरणं। अग्न्यन्वाधानं। आस्ताच्छेदः। संनमनं। उपवेष
२ निष्पत्तिः स्थाली। पवित्रबंधनं। उद्धूहनं। ब्रह्मवरणं। स्रुवाहुतिः। ऐन्द्रवघूपाहरणं। पंचकासादन २
मुभयोः। शम्यादीनामुपकल्पनमध्वर्योः। पवित्रकरणादि द्विकशोधनं तमुभयोः। वत्सं गृही
त्वा प्रक्रमते। तीयेन सोमवद्धुत्तरस्या वेदेर्मानं। इतरस्य पौर्णमासिक्याः। उभयोः परिसमूहन
मुल्करकरणं। दक्षिणोत्करणं तावेवास्ते। उत्तरस्या वस्यरादानादि। उत्तरवेदिच्छादनांतं। अ
पराह्णे हुतशेषभक्षणं। रात्रौ स्वयमेवाग्निहोत्रहोमः। नस्थापनं हुतशेषस्यादिंद्राय अपाकरोमि

तिहस्तेनैव तिसृणां मपाककरणं। दुग्ध्वा पूर्ववत्परिषेकः। लाजचूर्णावपनं। पयोग्रहः धेव
ड्वर्गस्यापाकरणं। आप्यायध्वमघ्न्या अश्विभ्यां सरस्वत्या इन्द्राय सुत्राम्णे भागमिति विशेषः। तत
स्त्रीषड्वर्गस्यापाकरणं। त्र्याख्योपग्रहणे। रात्रौ नाग्नेर्नात्ययः।। छू।। अश्वः प्रणयनीयाधानादुप
यमन्तु पनिवयानां तं पशुवत्। प्रतिप्रस्थातुः कपरिणप्रणयनं। त्र्यालाघायाहि। अग्नये प्रक्रिय
माणाये त्येवं शेषः। परिस्तरणं। दक्षिणे प्रतिप्रस्थाताकर्त्तापात्रासादनं। पाशुके विशेषः।।
कुशमुष्टयनंतरं दोहनचतुष्टयं। उक्तिसक्ता उखाः। वपाश्रपण्यो बह्व्यः। त्रयस्त्रिंशज्जावः।
वडवावानुशिशुर्दक्षिणा। शूलास्त्रयः। उखास्तिस्रः। पूर्णपात्रः। कर्मापवर्गा चेति उपकल्प
नीयेषु विशेषः। त्रिगुणरशने द्वे। द्विगुणरशनास्तिस्रः। पशवो जामेषऋषभाः। उपाकरण
तलमथनचतुष्टये नियमेन। हिरण्यशकलानि चतुर्दश। शेषं पशुवत्। खराथाः सिक
ताः। गोचर्मकारोतरं। पालाशं पात्रं। गोश्ववालपवित्रं। अजाविमीलोमपवित्रं। वैतसंपात्रं।
पयोग्रहपात्राणि। गोधूमकुवलादिचूर्णाः। सुराग्रहस्याल्पः। वृकादिलोमानि। त्र्येनप

वेणालाशानिपात्राणि। शानात्मणा। हिरण्यं आसंदी कृष्णाजिनं। रुक्मौ। सर्वसुरभ्युमर्दनं। कृष्णा
जिनं। प्रतिप्रस्थातुरस्त्रिः। सन्नहनावच्छादनानि परिधयः। इध्माबर्हिषो रूपकल्पनं पात्रप्रोक्षणं
घाज्यनिर्वपणान्तं उपस्तरणादि परिक्षालनान्तो दोहः। द्वितीयस्तु कुंभी। नेह इध्मप्रोक्षणं। आज्या
धिश्रयणं। पर्यग्निकरणं। पयोवर्ज्यं॥ प्रतिप्रस्थातुः स्फ्यादिसंमार्जनान्तं। खननादिषु युगपत्
करणं प्रघासवदुत्तरपरिग्रहः। प्रोक्षणीरासादयतमिध्मं बर्हिरुपसादयतं स्रुवः संनह्य पत्नी
ः संनह्याज्येनोदेहीति प्रैषः। अध्वर्योरेव स्फोद्वप्रहरणं। पाण्यारवनेजनं उभयोः। स्केध्म
२ बर्हिषोः सादनं च। पशुवत्संमार्गः। आज्यानि वा। करुप्रघासवदिध्मप्रोक्षणं। बर्हिषश्च। अध्व २
योः सझेषामूलावसेकः। प्रतिप्रस्थातुर्न प्रस्तरग्रहणं उत्तरस्यामेकवल्मूरणं। स्तरणान्तेरव
रकरणमुभयत्र। अध्वर्योः कृत्तस्वात्राखास्तरणं। दक्षिणस्यां न प्रस्तरः। उभयोराहवनी-
यकल्पनं। दक्षिणस्यां नोल्मुकोद्वहनं। परिधिपरिधानमुभयोः। प्रतिप्रस्थातुर्न विधृत्या
दि। दक्षिणस्यां नोल्मुकोद्वहनं। युगपत्पात्रसाघपयसोरभिघारणा। घाज्यासादनान्तं। ततः

सुरासादने दक्षिणस्यां तूष्णीं द्वितीयस्य। सर्वालंभः। आत्मालंभः। उदकोपस्पर्शनं। दक्षिणस्यां वेदिमप
णश्च प्रखननं। तत्र वर्माविधानं। परिस्रुदा शोषः। कारोतरावधानं। कारोतरेण परिस्रुत्क्षेपः। पूता
या आदानं। पालाशे गोश्ववालपवित्रेण पावनं। उत्तरस्यां वेद्यां वेतसेज्ञी विलोमपवित्रेण पय
सः पावनं। ब्रह्मणः पाठ्यमानानुमंत्रणं। पयोग्रहग्रहणं। आश्विनमाध्यन्दिने नागकेसर कुवलचू
र्णावपनं। योन्याखरे सादनं। औदुंबरेण सारस्वतग्रहणं। उपवाकबदरचूर्णावपनं। सादनं। ने
यग्रोधेनैन्द्रग्रहणं। यावकर्कन्धुचूर्णावपनं। सादनं। स्थालीभिः सुराभिः ग्रहग्रहणं। आश्विनस्य
वृकलोमभिः श्रयणं। दक्षिणे खरआसादनं। योन्येव। एवं सारस्वतैन्द्रौ। व्याघ्रसिंहलोमभिर्यथा
संख्यं श्रयणं। मिश्रैर्वा सर्वेषां। व्यत्यासेन वा ग्रहणं। सोमाराज्ञोनुवाके न ग्रहोपस्थानं युगप
त्। वचतुर्निर्वापयोग्रहानेत्राबेण सोरानू। अध्वर्युप्रतिप्रस्थातारौ वेतः पात्रेव स्थित तस्य यजमान
स्पर्शेन पशोर्भ्यां पावनं। अग्निं प्रदक्षिणे प्रतिप्रेषः। प्रेक्षणं। पयोग्रहसंमर्शनं। सुराग्रहणं च उ
आदि वपामार्जनांते। प्रतिप्रस्थातः पशुनेहीति प्रैषः। स्वकालेद्भिः पारिवीताः यूपः। उपाक

रणं मंथनयोर्नियमः। परिपश्वाव्ययोश्च। गणाधर्मोक्ता एकादशिन्यां। वपात्रये ऽग्निरभिघारणं। प्रस्थि
तमिति वप्रैषः। स्वाहाकृता ऊर्ध्वनभसं मारुतं गच्छतेति वपाश्रपणीप्रक्षेपः। वपामार्जनांते प्रतिप्र
णं। आज्यभागौ यज्ञप्रैषौ। अध्वर्योः पयोग्रहादानं। प्रतिप्रस्थातुश्च सौराणां पालाशेषु प्रदि
प्य। अश्विभ्यां सरस्वत्यै इंद्राय सुत्राम्णे सुरासोमेभ्योऽनुब्रूहीत्यनुवाचनं। अश्विभ्यां सर
स्वत्या इंद्राय सुत्राम्णे सुरासोमानां प्रस्थितानां प्रेष्येति प्रैषः। युगपद्धोमः। प्रतिप्रस्थातुर्दक्षिणे सौरा
णां। अध्वर्योरश्विनभक्षणं। ततः प्रतिप्रस्थातुः। ततोऽग्नीध्रः। पुनरप्येवमेव। सारस्वते शेषाक्षेपः।
४ एवं होतृब्रह्ममैत्रावरुणाः। सारस्वतं ऐंद्रे शेषासेकः। ऐंद्रे यजमानः। एवं सौरान् प्राचीनावी ४
तीनो दक्षिणतो मंत्रमात्रे विशेषः। प्राणभक्षो। सौराणां परिक्रीतो वा भक्षयति। अवजिघ्रति
वा यो वदुक्तं। अथवा बहिष्परिधि दक्षिणस्याग्नेः स्थाने ऽङ्गारान् कृत्वा दक्षिणतः प्रत्यंगारमेकैक
स्य होमः। यथा उक्तं प्रक्षाल्य नेनाप्सव्वनं। पितरः शुंधध्वमिति जपः। शतवितरणाः संज्ञने हि
रण्यप्रक्षेपः। गोश्ववालपवित्रस्थास्य वा तत्र सुरावेधेपः। नववर्षवा॰ तै।

सौत्रा

पुनं तु मेति। सोवदार्दानां च। सोमःविपृतश्चदुपस्थापं। संस्कृत्याऽऽज्यं दक्षिणेग्नौ यजमानस्य होमः।
उदकालंभनं। यज्ञोपवीतीकरणं। संस्कृत्याऽऽज्यं सकृद्गृहीतेहैवोत्तरेग्नौ यजमानस्यैव होमाज्जु
ह्वामुपस्तीर्य जुहोति। पयसो द्विरवदानं। प्रत्युपस्तरणं। अन्वारब्धे होमः। स्रुक्चलीन्नोषस्य यजमान
स्यैव ग्रहणं। वात्वाले हिरण्मयं मन्त्रवर्जं यसपत्नीकानां मार्जनं। ततः पशुपुरोडाशा ऐन्द्रसावित्रव
रुणाः प्रणीता द्विवारुणश्चैककपालो वनस्पत्यस्य ऐन्द्र एकादशकपालः। सावित्रो द्वादशकपा
लः। वारुणो दशकपालः। तत्रात्र संमार्गो तैपशुविशसनादि अथ मन्त्रामित्रनुज्ञा। ननीतं। अ
थमस्य शूले हृदयं अवगृह्य तदुखाधिश्रयणं। तदवदानप्रक्षेपः। एवमितरयोः। हृदयान्युन्न
मानि कुरुतादिति विशेषः। पशुपुरोडाशभागपरिहरणं तेदक्षिणादानं। इदं वो गावडवं प्रति
गृह्णतामिति। इमा वो गावडवाः प्रतिगृह्णतामिति वा प्रतिप्रस्थातः पत्नीं संवदस्वेति प्रैषः। उ
कैः संवादादि एकादशिन्यां ३ प्रस्थितं तिवैद प्रैषः। वनस्पतेनावघोरासंदीस्थापनं। तत्र
कृष्णाजिनास्तरणं। यजमानस्य[illegible]तां पादयोरुक्मोपास्तनं। राजतरुक्मोसोवर्णाद

स्त्रिणो सर्वस्तुरम्पुन्मर्द्दनं । अभिषेके चाप्रक्षेपः । आमुखादवस्नावयनोऽभिषेकः । प्रतिदिशाम
वस्थाय । यजमानालम्भनं । आलब्धस्य अङ्गभङ्करा घ्राणानं । यथालिंगमंगालंभनं । यजमा
नोपमनं । कृष्णाजिनेवरोहणं । विसर्गः स्ता । आज्यग्रहश्चेदाश्वच्छेन आस्यमंतो वयोः ।
सादनं तूष्णीं । सामप्रैषः । ब्रह्मणोगानं । सर्वेषां निवनं । प्रतिगरः । [illegible] तेग्रहादानं । अश्वि
न्योः सरस्वत्या इन्द्राय सुत्राम्णोऽनुब्रूहीत्यनुवाचनं । अश्विनो सरस्वती मिंद्रं सुत्रामाणं य
५ जेति प्रैषः । होमः । शेषस्य रुच्यादिभिः प्राणभक्षः । यजमानस्य अक्षत्विज उपह्वयध्वमिति पृष्ट्वा ५
प्रत्यक्षभक्षः । ततः स्विष्टकृदादि । समस्य मार्जनं । सहशाखया प्रस्तर प्रहरणं । नो एवं षडहो
मः । अशाखा संबंधात् । अत एव वचनं परिवासनं न वसमिष्टयजूंषि । बर्हिर्हुत्वा परिस्त
रलिप्तान्यादाय अवभृथ वक्रमणं । अवभृथ नेत्रं मेत्रणान्तः । ध्रुवस्य तमनि [illegible] इति
मापोमाषधीर्हि सिष्टेति प्रविशेषः । उदकाधिष्ठानप्रभृत्यवभृथेष्टिः [illegible] कालहोमः । मासरकं
[illegible] सिवा खुरैवसाग्रहहोमः । [illegible] [illegible] तेस्यापनं ×

नोप्रतिनिषे

स्नावनं। एवं वन्मज्जनं। अंजलिना अयामादानं। द्वि विक्रमा उदङ्गत्वोध्व षंप्रतिनिषे
वअहमृथवस्नानं। वासो पासनं उद्वय मित्युक्तं मणे। अप्रामसोनामितिजपतो गमनं
आहवनीयोपस्थानी समिधानं। आहनीये स्थाधानं। पत्न्याश्च गार्हपत्ये। ततः प्रणीता विमो
कादिसुराणानां वापासनं। कर्मापवर्गांते संस्कत्यार्थे अतिप्रणीते आहुतिः। गृहेष्वा
दित्यश्चरुः। एवं वह। वसस्य माता दक्षिणा। अवसानं उद्धरणादिपयस्या मैत्रावरु
णा उपांशुदेवता। तदंते समारोपादि पशुरिज्यय वसोर्धसे। त्रिपशुप्रदेशामुत्तरेणात
धमाउकाः।।।। सौत्रामण्यां यूहनं। अश्विनोः सरस्वत्या इंद्रस्याश्विनाः सरस्वत्या ६८
इन्द्रंसु ॰ सुत्राम्णः। सवितुर्वरुणस्याश्विनो॰ सरस्वत्या इंद्रस्य वनस्पतेस्ताजेति
अश्विनौ सरस्वती इंद्रः सुत्रामा सविता वरुणो अश्विनौ सरस्वती इंद्रो वनस्पति स्तपनु
देवः।।छ।।सौत्रामणी समाप्ता।। ।।काश्यपं केशवं नात्वा स्वेषुपकाराय।।।।शुभं
श्रीरामोजयति।।।।छ।।श्रीश्री।। ।।छ।। ।।दं।।मो।।लिः।।श्रीगणेशाय नमः।।।।

ng foremen were drunkards, as a rule. Yurka when he said, speaking about two of them, that ved the road with empty bottles long ago if they

ligress and tell about the place that was the main es.

lies that cuts through our fields swerves into the Samoilov forest. In the fields it is a gully like ered with a thick carpet of mea- tom lies a runner of bright, ater seeps up even in the

forest the picture changes. s, almost meeting at the ong shaggy branches.

of honey but of mush not a gully here but ferns, February daph ertangled that in out being thor ne s. At igh h , hawks ually ar

ingenious vegetati wh whi

u s t

92

9